

DOBŘÁ VÍRA Z POHLEDU ROZHODNUTÍ VELKÉHO SENÁTU OBČANSKOPRÁVNÍHO A OBCHODNÍHO KOLEGIA NEJVYŠŠÍHO SOUDU

ALICA OBERTO VÁ

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstract in original language

Příspěvek se zabývá rozhodnutím velkého senátu občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 30.1.2008, sp.zn. 31 Cdo 3177/2005. Nejvyšší soud se v něm vyjádřil, že dobrá víra je relevantní v otázce posouzení platnosti smluv navazujících na primární smlouvu od které bylo odstoupeno, není však presumována a důkazní břemeno leží na tom, komu je ke prospěchu. Cílem příspěvku je poukázat na praktické nedostatky a rozpory daného rozhodnutí a vytvořit prostor pro následné zamyšlení. V potaz je brán také připravovaný nový občanský zákoník.

Key words in original language

dobrá víra, platnost, primární smlouva, navazující smlouvy, odstoupit, nabyvatel, presumpce

Abstract

The contribution deals with the leading decision passed by Civil and Commercial Division of the Supreme Court dealing with the principle of good faith, registered as 31 Cdo 3177/2005. There are present two main issues. Firstly, in regard to the validity of the contract following contract which was withdrawn, the Court decided that the avoidance of the primary contract has no direct influence on the following contracts and the faith of the acquirer is taken into account. Secondly, the Court stated that the good faith is not generally presumed (except when it is expressly mentioned in the law). This controversial statement is the main reason I decided to bring up this case to the discussion. Besides general arguments the contribution concerns also the reference to the future Commercial Code.

Key words

Good faith in the light of decision of the Civil and Commercial Division of the
the Supreme Court

Tématu dobré víře se mimo jiných věnoval rozsudek velkého senátu občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 30.1.2008, sp.zn. 31 Cdo 3177/2005 (dále „Rozhodnutí“), který se zabýval dvěma stěžejními otázkami. V první řadě lze říct, že změnil dosavadní judikaturu v ohledu platnosti smluv navazujících na primární smlouvu, od které bylo odstoupeno; dále se věnoval obecně presumpci dobré víry. Rozhodla jsem se věnovat tomuto Rozhodnutí podrobněji, protože je nejen průlomové s

ohledem na dosavadní judikaturu, ale je také předmětem kritiky ze strany odborné veřejnosti. I když se v českém právním řádu neuplatňuje doktrína precedentů, zejména velký senát Nejvyššího soudu má značnou autoritu a obecně jsou tyto rozsudky považovány směrodatné. Ráda bych přehledně nastínila problematiku, zhodnotila argumentaci Nejvyššího soudu, vyjádřila vlastní názor podepřený odpovídajícími autoritami a nechala taky prostor pro možnou diskuzi.

Dobrá víra a právní účinky odstoupení od smlouvy
Otázka, zda má dobrá víra jako obecně platný princip pozitivního práva sílu korigovat právní následky jednání, se zdá být zbytečná. Odpověď ovšem není tak zřejmá, jak by se mohlo na první pohled zdát. O tom svědčí rozporné názory odborné veřejnosti a související judikatura Nejvyššího a Ústavního soudu.

Nejlépe lze nejasnost postavení principu dobré víry a problémy při jeho aplikaci demonstrovat na neplatnosti smlouvy. Jde o nalezení tenké hranice, která určuje, kde může ještě dobrá víra dalšího nabyvatele zabránit neplatnosti smluvního závazku a kde již nikoli. Judikaturou se vytvořila zajímavá konstrukce, která zasluhuje pozornost. Následující pojednání se zabývá platností dalších navazujících smluv a dobrou vírou dalších nabyvatelů.

Pro ucelený obraz ohledně problematiky považuji za nezbytné nejdříve zmínit rozsudek velkého senátu občanskoprávního kolegia nejvyššího soudu ze dne 14. 6. 2006, sp. zn. 31 Cdo 2808/2004, který je již překonaný, poukazuje ale na některé skutečnosti, které je vhodné vzít v potaz. Typickým důvodem absolutní neplatnosti kupní smlouvy na nemovitost je nedostatek formy. V zásadě se vychází z toho, že na neplatnou smlouvu nelze navázat další smlouvy, a to ani v případě, že by tyto smlouvy byly jinak samy o sobě platné. I kdyby další nabyvatelé jednali v dobré víře, že prodávající byl vlastníkem, ve skutečnosti je vlastníkem pořád původní majitel. V podstatě jde o to, koho postihnout negativními následky – zda původního majitele (který vlastně o své vlastnické právo nikdy nepřišel), nebo dalšího nabyvatele (který nemovitost koupil v přesvědčení, že kupuje od vlastníka; to mohlo navíc vyplývat i z výpisu z katastru nemovitostí). V projednávané věci Nejvyšší soud řešil právní otázku, jaké jsou právní účinky odstoupení od kupní nebo jiné smlouvy o převodu vlastnictví k nemovitosti v případě, že nabyvatel převedl nemovitost na jiného dříve, než došlo (ze strany převádějícího) k odstoupení od smlouvy.

Ze zjištěného skutkového stavu bylo relevantní, že žalobce prodal nemovitost (tzv. „objekt občanské vybavenosti“) obchodní společnosti. Protože kupující sjednané ceny nezaplatil ani v náhradní lhůtě k plnění, kterou mu žalobce poskytl, žalobce podle ustanovení § 517 odst.1 obč. zák. od kupní smlouvy odstoupil. Mezitím ovšem kupující obchodní společnost již převedla nemovitosti na základě další kupní smlouvy na žalovaného, včetně zápisu do katastru nemovitostí. Žalobce se s odkazem na § 48 odst.2 obč. zák. domáhal, aby bylo určeno, že je výlučným vlastníkem nemovitosti.

Okresní soud v Litoměřicích rozsudkem ze dne 8.1.2003 č.j. 7 C 212/2002-40 žalobu zamítl. Dle soudu prvního stupně nabytí žalovaným nemovitost v dobré víře bez ohledu na to, zda žalobce odstoupil od kupních smluv v souladu s ustanovením § 517 odst.1 obč. zák. a byl vlastníkem nemovitosti již v době, kdy žalobce od kupních smluv odstoupil. Dodatečné odpadnutí právního důvodu, na jehož základě se převodce stal vlastníkem věci, nemůže mít za následek zánik vlastnictví nabyvatele, které nemovitost nabytí v dobré víře. V odůvodnění osud prvního stupně poukázal také na rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 17.11.1999 sp. zn. 22 Cdo 1186/98 a rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 23.1.2001 č.j. 2 US 77/2000, dle kterého odstoupení od smlouvy nemůže mít vliv na postavení třetích osob, které v dobré víře a v souladu s § 39 obč. zák. nabyly vlastnické právo k věci, která byla předmětem takové smlouvy. I když soud prvního stupně přiznal, že ve stanovisku občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 28.6.2000 CPJN 38/1998 byla tato otázka vyřešena opačným způsobem, trval na zohlednění dobré víry žalovaného jako dalšího nabyvatele.

K odvolání žalobce Krajský soud v Ústí nad Labem rozsudkem ze dne 30.3.2004 č.j. 11 Co 157/2003-69 rozsudek soudu prvního stupně potvrdil. Ztotožnil se jak se zjištěným skutkovým stavem, tak s právním odůvodněním. Navíc zdůraznil, že základním principem právního státu je princip právní jistoty, který též zahrnuje jistotu, že bude zajištěno právo nabytí v dobré víře. V projednávaném případě nešlo o nabytí od nevládníka, ale o nabytí od vlastníka, když právní důvod vlastnictví prvního převodce odpadl až poté, kdy věc nabytí žalovaný.

Proti tomuto rozsudku odvolacího soudu podal žalobce dovolání. Nejvyšší soud shledal dovolání přípustné i důvodné a rozsudky obou soudů zrušil. V odůvodnění vycházel z již uvedeného stanoviska občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 28.6.2000 CPJN 38/1998 a svůj právní názor podložil zejména třemi argumenty. Zaprvé, při nabývání vlastnického práva k nemovitosti na základě smlouvy je třeba rozlišovat právní důvod nabytí vlastnického práva (titulus acquirendi) /kupní nebo jiná smlouva/ - a právní způsob jeho nabytí (modus acquirendi) /pravomocné rozhodnutí katastrálního úřadu o povolení vkladu/. Odstoupením zaniká právní důvod nabytí vlastnického práva (titulus acquirendi) s účinky od počátku; uvedené pak má mimo jiné za následek, že převodce je nadále (nikdy nepřestal být) vlastníkem převáděných nemovitostí. Na tomto závěru nic nemění ani skutečnost, že podle (s účinky „od počátku“ zrušené) smlouvy bylo ve prospěch nabyvatele vloženo do katastru nemovitostí vlastnické právo, ani okolnost, zda další osoba byla při uzavření smlouvy v dobré víře, nebo nikoli.

Druhým argumentem bylo teoretické pojetí obligačních a věcně právních účinků kupní smlouvy. Účinky obligační jsou jedním z předpokladů pro účinky věcné (věcněprávní). Současně je zřetelné, že obojí účinky nemohou být naplněny současně vedle sebe. Obligační účinky smlouvy proto trvají pouze do té doby, dokud nejsou nahrazeny účinky věcnými (věcněprávními). Odstoupením od smlouvy žalobce nepochybně sledoval ve vztahu ke zrušované smlouvě odstranění obou účinků, neboť chce nadále zachovat své vlastnické právo k převáděné nemovitosti. Proto je

dle Nejvyššího soudu třeba odmítnou názor, podle kterého by odstoupením od smlouvy mohly být zrušeny jen její účinky obligační. To nutně vychází z předpokladu, že by převodce svým právním úkonem sledoval zrušení svého závazku odevzdat nabyvateli převáděnou nemovitost do vlastnictví a závazku nabyvatele převáděnou nemovitost do svého vlastnictví převzít a zaplatit převodci kupní nebo jinou cenu, ačkoliv závazky odevzdat nabyvateli převáděnou nemovitost do vlastnictví a nabyvatele převáděnou nemovitost do svého vlastnictví převzít již stejně zanikly, a z obligačních účinků smlouvy tu přetrvává jen závazek nabyvatele zaplatit kupní nebo jinou cenu; zrušení obligačních účinků smlouvy by pak (za této situace) ve svých důsledcích mohlo znamenat jen to, že převodce vlastně nemá zájem o sjednanou kupní nebo jinou cenu, neboť jiné následky zrušení těchto účinků stejně nejsou - objektivně vzato - možné.

Navíc dle římsko právní zásady *nemo plus iuris ad alium tranfere potest, quam ipso habet* nemohl první kupující na žalovaného vlastnické právo nikdy platně převést.

Nejvyšší soud se ale zajímavě vypořádal s tvrzením dobré víry žalovaného. Ochrana dobré víry v českém právním řádu neplatí obecně, ale jen v případech stanovených zákonem. Jestliže zákon ve všech případech nechrání dobrou víru dalšího nabyvatele předmětu koupě od nevlastníka, nelze všeobecnou ochranu nabytých práv dovozovat jen pouhou aplikací dobré víry. V podstatě v daném případě převládla dobrá víra žalobce jako původního vlastníka nad dobrou vírou žalovaného jako nabyvatele z navazující smlouvy. V tomto smyslu by bylo přiznání vlastnictví dalšímu nabyvateli nemovitosti na základě dobré víry bez toho, že by dosavadnímu vlastníku (převodci) za něj byla poskytnuta odpovídající náhrada (v podobě sjednané kupní nebo jiné ceny), současně představuje porušení čl. 11 odst.4 Listiny základních práv a svobod, neboť mu odnímá vlastnické právo jinak než na základě zákona a bez náhrady.

Uvedený právní názor změnil velký senát Nejvyššího soudu ve svém kritizovaném Rozhodnutí. I když se jednalo o v podstatných bodech totožné skutkové stavy (s tím rozdílem, že žalovaný o odstoupením věděl – viz dále), velký senát Nejvyššího soudu přišel k závěru, že v situaci, kdy prodávající účinně odstoupí od kupní smlouvy o převodu nemovitostí podle § 517 odst. 1 obč. zák. proto, že mu kupující ani v dodatečně přiměřené lhůtě nezaplatil dohodnutou kupní cenu, kupní smlouva se od počátku ruší (§ 48 odst. 2 obč. zák.), avšak pouze s účinky mezi účastníky. Nejvyšší soud dospěl k právnímu názoru odlišnému od toho, který byl vyjádřen v rozsudku velkého senátu občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu¹ a proto postoupil věc k rozhodnutí velkému senátu občanskoprávního a obchodního kolegia. K dané věci byl rozhodný závazně korigující nález pléna Ústavního soudu,² kterým byl zamítnut návrh na zrušení § 48 odst. 2 obch. zák., a kterým bylo určeno, že odstoupením od smlouvy podle § 48 odst. 2 obč. zák.³ se - není-li právním předpisem nebo účastníky dohodnuto jinak - smlouva od počátku ruší, avšak pouze s účinky mezi jejími účastníky. Vlastnické právo dalších nabyvatelů, pokud své vlastnické právo nabyli v dobré víře, než došlo k odstoupení od smlouvy, požívá ochrany v souladu s

článkem 11 Listiny základních práv a svobod a s ústavními principy právní jistoty a ochrany nabytých práv vyvěrajícími z pojmu demokratického právního státu ve smyslu článku 1 odst. 1 Ústavy, a nezaniká. Nejvyšší soud interpretoval uvedený nálezn tak, že nabyvatelé nemohou přijít o vlastnické právo k převáděnému majetku, jestliže v době uzavření kupní smlouvy č. 2 byli (jako kupující) se zřetelem ke všem okolnostem věci v dobré víře o tom, že zde není důvod, pro který by některá ze smluvních stran kupní smlouvy č. 1 mohla od kupní smlouvy č. 1 účinně odstoupit.⁴ Zde aplikovaný princip dobré víry zjevně ochránil dalších nabyvatele před zánikem jejich práv ze smluv navazujících na smlouvu, od které bylo následně účastníky odstoupeno.

Je zřejmé, že je dnes z pohledu dalšího nabyvatele zásadně odlišná situace, když byla primární smlouva shledána neplatnou pro rozpor se zákonem (kdy je jeho případná dobrá víra irelevantní) od situace, kdy od ní bylo odstoupeno (kdy jeho dobrá víra může odůvodnit platnost navazující smlouvy). Jde o výsledek snahy najít nejspravedlivější cestu mezi právy jednotlivých účastníků. V případě odstoupení od primární smlouvy (nebo dovolání se její relativní neplatnosti) je chráněn další nabyvatel, protože v momentu koupě nabýval od vlastníka a po určitou dobu jakoby vlastníkem byl. Až poté druhá strana primární smlouvy odstoupila (nebo se dovolala neplatnosti). Když ale byla primární smlouva neplatná pro rozpor se zákonem nebo dobrými mravy, bylo tak od samého počátku a vlastnictví od původního majitele nikdy na jinou osobu nepřešlo.

Popsaný přístup má ale také nedostatky. Odstoupení od smlouvy jakož i dovolání se relativní neplatnosti smlouvy mají účinky ex tunc, stejně tak jako absolutní neplatnost. Tím se ale rozdíl mezi jednotlivými zmíněnými způsoby ukončení smlouvy stírá a původní majitel ani v jednom z uvedených případů nikdy nepřestal být vlastníkem nemovitosti. V tomto smyslu se jedná o právní úkony se stejnými následky a je tak nedůvodné dělat rozdíly mezi osudem navazujících smluv. Lze jen dodat, že z pohledu dalšího nabyvatele je odstoupení nebo relativní neplatnost nejistá skutečnost (a když nebude druhý účastník primární smlouvy aktivní, vůbec k neplatnosti nedojde), zatím co k důvodům způsobujícím absolutní neplatnost smlouvy soud přihlíží i ex offo. I přes uvedené nedostatky si myslím, že zvolená konstrukce je nejlepší možné řešení dané situace a je v zájmu zachování principu právní jistoty, aby byla nadále upevňována judikaturou. Slouží k vyplnění zákonných mezer⁵ a usměřuje interpretaci zákona k dosažení spravedlivého řešení.

Ještě dál jdou někteří právní teoretici, kteří chápou ochranu dobré víry (a další principy) jako pozitivněprávní principy, které jsou součástí českého právního řádu a jako takové musí být respektovány bez ohledu na to, zda jsou vyjádřeny výslovně.⁶ V tomto duchu se pak snaží prosadit princip dobré víry nad ustanovení § 39 obč. zák. Například dle advokáta Mgr. Ondřeje Bultase není žádná absolutní teze, podle které by každý rozpor se zákonem (či dobrými mravy) měl znamenat neplatnost právního úkonu (...) Jinými slovy, neplatnost nemůžeme vyslovit při každém rozporu

právního úkonu se zákonem, ale musíme každý konkrétní případ posuzovat podle zmíněných kritérií. Tento přístup vychází ze stejného základu jako uvažování Telce, a to, že rozpor se zákonem musí být kvalifikovaný, tedy musí být v soukromoprávních vztazích způsobena újma, porušen veřejný pořádek anebo obojí zároveň (...) Pokud nikomu nebyla přivozena újma, nemohl mít také nikdo majetkový prospěch na něčí úkor a pokud byly strany smlouvy v dobré víře, nelze jen pro rozpor se zákonem, nebo dobrými mravy, shledat smlouvu neplatnou. 7 Za stěžejní argument lze považovat to, že nastává střet mezi dvěma nerovnocennými zákony: ústavním zákonem a obyčejným občanským zákoníkem. K tomu, aby obyčejný zákoník překonal zákon ústavní, by bylo zapotřebí něco jiného nežli pouhé porovnání jejich vzájemných právních sil, které by občanský zákoník prohrál. Bylo by k tomu zapotřebí, aby občanský zákoník, pokud jde o náš případ zákazu konkrétního právního jednání pro ilegalitu, chránil takovou hodnotu, která je chráněna též ústavně. Tedy, muselo by se jednat o střet dvou rovnocenných, rozuměno ústavních, hodnot, na nichž je založen český právní řád. 8

Osobně se s uvedenými názory neztotožňuji. Myslím si, že dobrá víra jako obecný princip má sloužit ke spravedlivému výkladu nebo jako korektiv zákonných ustanovení. Nicméně nemůže se s nimi stavět do opozice, a už vůbec je nemůže přelomit. To by se úplně přičilo principu právní jistoty. Dobrá víra jako subjektivní kategorie se nedá předvídat a všechny subjekty soukromoprávních vztahů by tak byly postaveny do nejistoty v jejich právech a povinnostech obsažených v zákonných ustanoveních.

Presumpce dobré víry
Velký senát Nejvyššího soudu se v Rozhodnutí zabýval také otázkou, zda je dobrá víra jako obecný princip presumována. Dobrá víra je subjektivní kategorie, projevující se objektivními znaky. Je to přesvědčení subjektu právního vztahu o tom, že jeho jednání je v souladu s předpoklady jednání po právu, a to podle jeho subjektivních znalostí faktického stavu i objektivně známých skutečností, které mohl a měl vědět.⁹ Již ze samotného charakteru dobré víry vyvstává problém dokazování. Posouzení vnitřního stavu nebo přesvědčení subjektu bývá prakticky velmi náročné. To dokazuje také bohatá judikatura (i přes omezení pravomoci Nejvyššího soudu v tom smyslu, že dovolací soud přezkoumává otázku existence dobré víry držitele, že mu věc patří, jen v případě, kdyby úvahy soudu v nalézacím řízení byly zjevně nepřiměřené).¹⁰ Jelikož je dobrá víra primárně stav vědomí, její posouzení je možné jenom u osob fyzických. U právnické osoby se proto stav dobré víry odvozuje od dobré víry osob, které za právnickou osobu jednají.¹¹

Přímý důkaz dobré víry je vyloučen. Při prokazování dobré víry proto postačí, lze-li vzhledem ke všem okolnostem na přítomnost dobré víry usuzovat. Dobrou víru lze tímto způsobem rovněž vyvrátit: jedná-li osoba tak, že je toto jednání zjevně neslučitelné s domněnkou, že byla v dobré víře, považuje se za prokázané, že v dobré víře nebyla.¹² Prakticky se posouzení spojuje s člověkem běžně rozumným a přihlíží se k náležitě

opatrnosti (dbalost, péče, starostlivost).¹³

Dle Rozhodnutí, nezakotvuje-li příslušná úprava, v níž má dobrá víra konkrétní osoby právní význam, domněnku, že taková osoba je ohledně existence určitých skutečností v dobré víře, stíhá povinnost důkazní (a posléze i břemeno důkazní) o této dobré víře osobu, které je dobrá víra - v rovině právní - ku prospěchu. V daném případě soud vycházel z toho, že v případě odstoupení (které má vliv pouze na primární smlouvu – viz výše) od smlouvy je z pohledu žalovaného jako dalšího nabyvatele relevantní existence jeho dobré víry, kterou ovšem musí tvrdit a prokázat (unést důkazní břemeno). Svůj názor opřel zejména o skutečnost, že při nabývání vlastnického práva k určitému majetku má dobrá víra samostatně právní význam, jen pojí-li se k domnělému právnímu titulu (titulus putativus); je-li zde skutečný nabývací titul (např. platná kupní smlouva); dále pak také, že byl-li v době dalšího převodu majetku první kupující (první nabyvatel) skutečným vlastníkem majetku, pak (nevymínil-li si první kupující jinak) převedl na druhého kupujícího (žalovaného – pozn. autorky) vlastnické právo v celé jeho šíři (...) a existence dobré víry nabyvatele o tom, že se stal vlastníkem převáděného majetku, je bez právního významu. Ústavní Dobrá víra žalovaného je pak rozhodující pouze v otázce ústavní ochrany vlastnického práva. Jelikož předmětem výkladu nálezu pléna bylo ustanovení § 48 odst. 2 obč. zák., je logické usuzovat, že dobrá víra dalších nabyvatelů se v argumentaci Ústavního soudu váže právě k jejich (ne)vědomosti o skutečnostech, na jejichž základě by odstoupení od kupní smlouvy č. 1 působilo i vůči nim.

Tento závěr velkého senátu je ale diskutabilní a poněkud nepraktický. Obecně je tedy dle Nejvyššího soudu na konkrétním subjektu, aby svou dobrou víru dokázal. Pouze když zákon výslovně zakotví presumpci dobré víry, obrací se důkazní břemeno na protistranu. Nejvyšší soud tak vlastně vychází z toho, že v zásadě všichni konají ve zlé víře. Tento přístup ale nelze přijmout. Ad absurdum by pak nebylo možné učinit žádný úkon a pro ilustraci ani vyjet s autem na silnici. Museli bychom předpokládat, že všichni budou při jízdě porušovat dopravní značení. Nepochopitelný je tento závěr i z toho důvodu, že dle Nejvyššího soudu se presumpce dobré víry držitele uplatňovala v občanském právu i před novelou č. 509/1991 Sb. (která ji výslovně zakotvila do § 130 odst. 1 obč. zák.).¹⁴

Uvedené Rozhodnutí je předmětem kritiky i z radů odborné veřejnosti. Richter uvádí tři základní důvody, proč s tímto Rozhodnutím v jeho zobecňující rovině nesouhlasí.¹⁵ Zaprvé, závěry NS ve svém důsledku požadují po kupujícím provedení negativního důkazu. Dále se Nejvyšší soud nezabýval ustanovením § 11 zák. č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, které zakotvuje domněnku dobré víry – z rozsudku přitom vyplývá, že osoba musí prokazovat svou vlastní dobrou víru jen v případech, kdy právní úprava nezakotvuje domněnku, že taková osoba je ohledně určitých skutečností v dobré víře. A konečně právní závěry NS mohou mít fatální dopad na transakční náklady na realitním trhu, povinnost nabyvatele nemovitosti

prokázat dobrou víru neúměrně zvyšují náklady na koupi nemovitosti v ČR. S tímto názorem souhlasí také Spáčil. Uvedl, že problémem je zde dobrá víra, která má být nabyvatelem nemovitosti prokázána. Prokazováno by však mělo být spíše řádně nabyté vlastnické právo. Rozdílný názor zastává Krčmář, který naopak uvedl, že není nelogické, aby dobrou víru dokazoval ten, kdo se její ochrany dovolává.¹⁶

Důkazní břemeno je pak konkrétními zákonnými ustanoveními přenesené na toho, kdo se dovolává zlé víry protistrany. Projevuje se to v úpravě nejrůznějších právních institutů, v ustanoveních, které zakotvují presumpci dobré víry. Jejich cílem je postavit do výhodnějšího postavení slabší stranu v případě, když subjekt smluvního závazku jednal v přesvědčení, že jedná po právu. Příkladem je (mimo již v práci uvedené) ustanovení § 32 odst. 3 obč. zák.,¹⁷ kterým je stanovena vyvratitelná domněnka dobré víry zmocněnce v případě, že je v dobré víře zmocnitel, což vyplývá z podstaty zmocnění a zvláštního charakteru jednání za jiného. Potřeba detailně upravit vztah zmocnitel-zmocněnec pramení z toho, že zmocněnec má dvojitou právní pozici: vystupuje sám za sebe a také za zmocnitele. Zákon tak chrání zmocnitele, kterého váží právní účinky jednání zmocněnce. Presumpci dobré víry zakotvují dále ustanovení typická pro jednotlivé smluvní typy. Presumpce dobré víry mimo jiné znamená, že na takto uloženou slušnost se mají ostatní spolehnout.¹⁸

Zajímavé je, že dle § 7 připravovaného nového občanského zákona¹⁹ se má za to, že ten, kdo určitým způsobem právně jednal, jednal poctivě a v dobré víře. Presumuje se tak dobrá víra pro celý právní řád a od účinnosti tohoto zákona bude důkazní břemeno výhradně na tom, kdo dobrou víru popírá. Důvodová zpráva poukazuje na to, že dosud platný občanský zákoník je vedle občanského zákoníku Slovenska jediným evropským občanským zákoníkem, který obecnou zásadu presumpce dobré víry neupravil. Výslovná kodifikace presumpce dobré víry ovšem způsobuje u odborné veřejnosti obavy ze zneužití zákona. Je-li problémem současné české justice přílišné lpění na textu zákona a jeho výkladu, který je nedostatečně přiléhavý okolnostem, pak tyto dva principy nutně povedou k (presumované) ochraně podvodníků a lichvářů, která bude svou podstatou formalistně pozitivistická par excellence.²⁰ Osobně považuji výslovné zakotvení za prospěšné a ztotožňuje se s myšlenkou, že v soukromém styku má každý právo očekávat od jiných, že se budou chovat jako normální lidé.²¹

Trochu schizofrenně pak ale důvodová zpráva nového občanského zákoníku zdůrazňuje, že není v moci zákona kodifikovat všechny obecné právní zásady, a vystříhává se rizika svádět praxi k mylnému pojetí, že za závazné právní zásady zákoník uznává jen ty, na které pamatuje jejich výslovným pojmenováním. Jelikož § 3 odst. 3 nového občanského zákona podtrhává, že soukromé právo vyvěrá také z dalších obecně uznaných zásad spravedlnosti a práva, postrádá konkrétní jmenování některých z nich smysl.

Závěr

Ve svém článku jsem se zabývala Rozhodnutím velkého senátu Nejvyššího soudu, ve kterém bylo stanoveno, že dobrá víra je relevantní v otázce posouzení platnosti smluv navazujících na primární smlouvu od které bylo odstoupeno, není však presumována a důkazní břemeno leží na tom, komu je ke prospěchu. Uvedenou konstrukci ohledně posuzování navazujících smluv považuji za vhodnou a proporční. I když nejde o ideální řešení, za daných okolností se jeví jako nespravedlivější řešení. Problémem pro praxi může být ale dosavadní, dosti zmatená a protichůdná rozhodnutí, a proto s ohledem na snahu o ustálenou judikaturu považuji za důležité zdůraznit Rozhodnutí hlavně na úrovni soudů nižších stupňů. Osobně se ale neztotožňuji s Nejvyšším soudem s názorem na presumpci dobré víry. V článku jsem nastínila několik důvodů, pro které jsem přesvědčená, že dobrou víru by měl vždy prokazovat ten, kdo ji popírá. Navíc v tomto duchu bude i připravovaný nový občanský zákoník. Mým cílem nebylo prosazení vlastního názoru, ale poukázání na nedostatky a rozpory Rozhodnutí a vytvořit prostor pro následné zamyšlení.

Literature:

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2008, sp. zn. 22 Cdo 3000/2008.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30.1.2008, sp.zn. 31 Cdo 3177/2005.

Nález pléna Ústavního soudu ze dne 16. října 2007, sp. zn. Pl. ÚS 78/06.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26.07.2006, sp. zn. 22 Cdo 889/2005.

Rozsudek velkého senátu občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 14.6.2006, sp. zn. 31 Cdo 2808/2004.

Březina, P. K úvodní hlavě návrhu občanského zákoníku. Dostupný z <http://teorieprava.blogspot.com/2008/10/k-vodn-hlav-obanskho-zkonku.html>.

Druhé odborné sympoziu Nejvyššího soudu ze dne 4. prosince 2008 na téma „Komerční nemovitosti v judikatuře Nejvyššího soudu“ Iuridictum – encyklopedie o právu. Dostupný z: http://iuridictum.pecina.cz/w/Dobr%C3%A1_v%C3%ADra.

Kašpar, M. Vydržení věcného břemene. Dostupný z <http://www.epravo.cz/top/clanky/vydrzeni-vecneho-bremene-17861.html?mail>.

Převrátíl, J. O důvěře. Dostupný z <http://jinepravo.blogspot.com/2011/01/oduvere.html>.

Richter, T. K odstoupení od kupní smlouvy o převedení nemovitosti.

Bulletin advokacie 1-2/2009, str. 18.

Salač, J.: Rozpor s dobrými mravy a se zákonným zákazem, Právní rozhledy
č. 6, 2000, s. 250.

Telec, I.: Není rozpor se zákonem jako rozpor se zákonem, Právní rozhledy,
č.5, 2004, s. 161, 164.

Telec, I. Poctivost a důvěra, dobrá víra, dobré mravy, veřejná morálka a
veřejný pořádek. Právní rozhledy 1/2011, str. 1.

Contact – email

alica.obertova@centrum.cz